

Lucija Stepančič

Sebastijan Pregelj: *Na terasi babilonskega stolpa.*

Ljubljana: Študentska založba (zbirka Beletrina), 2008.

Zgodovinska freska ali vsaj uganka (lahko z dodatkom fantastike in mistike), cepljena na krimič, je že kar lep čas v milosti. In to ne le pri štancmojstrih kalibra Dana Browna, temveč tudi pri velikih in največjih: najprej se spomnimo na Orhana Pamuka in Umberta Eca, na romane, kakršni so *Ime mi je rdeča*, *Foucaultovo nihalo* in *Ime rože*, na sama kulturna klasična dela torej. Njeno tako bližnje kot tudi daljno sorodstvo je silno razvejeno; družinske poteze je mogoče najti še pri Saramagu, še posebno v njegovem romanu *Zapis o samostanu*, v Fuentesovi *Terri nostri* in *Hazarskem besednjaku* Milorada Pavića. To pa ne pomeni, da za Sebastijana Preglja ni kaj dosti ostalo. Nasprotno. Sredi največje gneče in grozljive koncentracije nobelovcev na kvadratni meter si je izbojeval kar nekaj manevrskega prostora, in to niti ne v najgostejši senci, ter hkrati dostojno poskrbel za usmeritev, ki je pri nas prava redkost.

Roman, ki je bil nominiran za letošnjega kresnika, se začne z akcijo policijskih specialcev. Napetost, ki je v zraku, namiguje, da se v dveh stanovanjih v ljubljanskem Nebotičniku dogaja nekaj prav posebnega, usodnega za ves svet, in zadevo naj bi po najkrajšem postopku rešili kar ostrostrelci ter s tem po logiki varnostnih organov odrešili zahod nevarno karizmatičnega preroka islamskega izvora.

V preciznem, mrtvo hladnem slogu mojstrov suspenza (ki je pri Preglju novost) pa kmalu naletimo na tujerodne, fantastične prvine: najprej so to zlati naboji, ki (po zagotovilih katoliškega meniha) edini lahko ubijejo Preroka, takoj potem se enako nepredvideno pojavi tudi blažena nemoč, ki najboljšega, stoodstotno zanesljivega ostrostrelca onemogoči tik pred usodnim pritiskom na petelina. Slikovite pojave se kar usujejo: starec, ki z desnim očesom gleda vsakdanjo resničnost in z levim vidi v druge svetove, starodavni turški vojščak Deniz, ki v rokah nosi svojo lastno glavo, dolgobradi mož, ki se mu v enem očesu zrcali polmesec, v drugem križ,

ter seveda fatalna, prašiča jahajoča hudičevka, zapeljevalka menihov. Ne manjka niti nenavadnih, nadrealističnih prizorov niti fantastičnih preobratov, naj se dogajajo v vzporednem, mitskem svetu ali kar v vsakdanji resničnosti. Vse pa je povezano s prerokbo o odrešeniku, ki bo združil obe ljudstvi Knjige (kaj niso tri?), se pravi Vzhod in Zahod; po nekaterih namigih je čas za to več kot dozorel. In s pretresljivo lepo legendo iz časa, ko je padlo mesto Akan, zadnja križarska trdnjava v Sveti deželi. Krščanski videc, brat Teobald, naj bi med pokolom, ki je sledil zavzetju mesta, videl angele, ki so se spustili z neba, da bi tolažili ranjene in mrtve; pri tem se niso niti najmanj ozirali na versko pripadnost: ne samo, da so izkazovali milost tako kristjanom kot muslimanom, hkrati so tudi prepevali sure iz korana. Navsezadnje gre za nič manj kot zares veliko idejo, za združitev krščanstva in islama, ter za rojstvo odrešenice, ki ji je namenjeno, da pride na svet prav v Ljubljani. Zraven seveda sodijo še stekleni minareti in zlati zvonovi, oboji do neba segajoči; sicer se razlaga iz dobesedne kmalu spremeni v metaforično.

Zapletena in kompleksna pripoved se razvija po treh tirnicah; Pregelj se niti malo ne sramuje nalepke z napisom postmodernizem, namreč meša tri žanre: kriminalko, epsko fantastiko ter minimalistični zaplet sodobne intimne drame. Pri njegovi "žanrski tlačenki" oziroma izmuznjenki pa ne gre le za tri različne literarnoteoretične klasifikacije, ampak tudi in predvsem za tri različne poglede na svet in tri pripovedne perspektive, ki prerokbo osvetljujejo vsaka na svoj način.

In kako se obnesejo različne žanrske kombinacije? Kontrast med trdo kriminalko in preroškim jezikom velike ideje je kar se da učinkovit in pomenljiv: s sodobno ostrino, preciznostjo in brezkompromisnostjo (a hkrati duhovno slepoto in brezciljnostjo) na eni strani ter z magično privlačnostjo legende, ki se razliva čez rob in vse obarva s smislom, na drugi. Vse kaj drugega prinaša nasprotje med višjimi, božanskimi svetovi ter intimnim. V senci tako velikih idej osebe nekako ne morejo ne zrasti niti dihati. Zasebno življenje protagonista, ostromrelca Ožbalta, stopica na mestu (to je v življenju na žalost značilno, v knjigi pa razlog za nekaj mrtvega teka). Zares, ubogemu specialcu niti srečanje z višjo silo ne pomaga, za vedno ostane ujet v malenkostne domače prepire. Še več: njegovi partnerici ne pomaga niti brezmadežno spočetje niti dejstvo, da je mati odrešenice človeškega rodu; ostaja prostaška in precej omejena deklina, ki ves dan kadi in preklinja ter se hrupno in popolnoma brez razloga nenehno znaša nad sokoruznikom. Tudi če sprejmemo, da gre za izrazito sodobno parafrazo "svete družine", nekako težko prenašamo, da njeni člani vsak s svojim višjim smislom ostajajo odtujeni drug od drugega.

Avtor, ki je po izobrazbi zgodovinar, lahko natančno razločuje med apokrifi, zgodovinskimi dejstvi ter svojo domišljijo; bralcu tega ni treba, vse troje se bere enako slastno. Toda vse kaj drugega so nedoslednosti, ki si jih ne more privoščiti niti najbolj fantastična proza, in tu se mu je pritaknila ena kar huda, saj govori le o dveh ljudstvih Knjige, pri tem pa popolnoma pozabi na Jude, ki so knjigo pravzaprav začeli. V mislih pa nimam le knjigovodske napake, ampak tudi izgubljeno priložnost, saj bi tretja stranka v postopku lahko vnesla dinamiko in kar mimogrede napolnila strani, ki se v tem sicer privlačnem romanu ponekod polnijo le s težavo. Polemizirati bi bilo mogoče tudi z nekaterimi drugimi učinki, saj je svet islama predstavljen idealizirano, medtem ko se krščanstvo (skupaj s svojo dedinjo, zahodno civilizacijo) kaže pretežno s svojimi najbolj negativnimi pojavi: s konformizmom visokih cerkvenih dostojanstvenikov in mučilnimi procedurami v njihovih ječah, z ozkogledostjo menihov, z omejenostjo celotne zahodne civilizacije (čeprav “večina ljudi ni slaba”) in vesplošno plitvostjo “kristjanov”, se pravi zahodnjakov. Toda pri branju tega romana je težko biti ves čas kritičen, saj navdihneno pisanje Sebastijana Preglja sproti briše pomisleke. Z velikim veseljem tudi ugotavljam, da ga ni mogoče reducirati na dnevnopolitične debakle. Idejna plat (pa naj gre za še tako Idejo) pač ni avtorjev glavni adut, veliko bolj kot za angažiranost mu gre za sam obred pripovedovanja, ki obuja velika poglavja oralne tradicije in tako pričara celo nekaj magije govorjene besede. Poleg sodobne večplastnosti so na delu tudi domišljija, eksotika in svojevrstna lepota, pravcato vzhodnjaško pripovedovanje z razkošjem podob in nasladno počasnostjo.

V vsem dosedanjem Pregljevem pisanju se razodevajo skrivne globine, ki iz temelja oblikujejo našo skupno, na videz nevprašljivo vsakdanjost. Prve tri knjige tega avtorja, zbirke kratke proze (*Burkači, skrunilci in krivoprisežniki* 1996, *Cirilina roža* 1999 in *Svinje brez biserov* 2002), prikazujejo kolektivno nezavedno v najbolj prvinski, a tudi groteskni obliki; v njih, pa naj je dogajanje postavljeno v vaško ali v mestno okolje, spregovori svet surovih impulzov s pečatom ruralnega. Oba romana (*Leta milosti* 2004 in tega, ki je pred nami), pa je navdihnili izročila mistikov, v obeh se srečujemo s fantastično preoblikovanimi pričevanji, pokopanimi v arhivih.

Sebastijan Pregelj se ne izogiba niti aktualizmu niti visokemu slogu pisanja; to dvoje se po navadi izključuje, hkrati pa utegne vsako zase izvabiti marsikateri kritični zmrdljaj. Rešuje ga to, da mu gre v bistvu za nekaj čisto drugega – za iskanje presežne dimenzije. Tudi sicer prevladuje občutek, da je bil roman napisan le zato, da se vzdržuje nevsakdanje intenzivno žarčenje drugega, bogatejšega sveta. Na tem mestu tako tudi

odpovejo vse primerjave s postmodernisti, saj se ti, še posebno Umberto Eco, teh možnosti lotevajo z distanco, če že ne kar s ciničnim nasmeškom. Pregelj pa, ne da bi bil pri tem naiven, svoje iluzionistične darove izkoristi za sestop v resničnost, na gosto prepredeno z znamenji, za skrivnostno valovanje pod površino, za govorico stoletij, ki jo komaj še prepoznamo ali celo sploh ne. Na mestu današnjega Nebotičnika je nekoč davno stal samostanski vrt z vodnjakom, ki naj bi vodil naravnost v druge svetove, in ta prelepa podoba kar najbolje ponazarja avtorjeve metafizične skrivnice: vse je tu in hkrati neskončno daleč. Sredi vsakdanjega vrveža in morečih drobnih opravkov se razpirajo pravcate epske dimenzije.